

www.Ketab.ir

4014

۲۰

www.ketab.ir

سرشناسه	: حسین‌زاده، محمد، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: عقل و روش پژوهش عقلی؛ گستره و محدوده / محمد حسین‌زاده.
مشخصات نشر	: قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، انتشارات، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۲۱۲ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
فروست	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، ۱۴۱۰ هجری قمری؛ ۲۲۱.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۴۴۴-۱۷۵-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا.
یادداشت	: کتابنامه.
عنوان دیگر	: عقل و روش پژوهش عقلی؛ گستره و محدودیت.
موضوع	: عقل.
موضوع	: Reason
موضوع	: عقل‌گرایی.
موضوع	: Rationalism
موضوع	: عقل‌گرایی (اسلام).
موضوع	: Rationalism (Islam)
شناسه افزوده	: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، انتشارات.
رده‌بندی کنگره	: BV۴۵/ع۷-ح
رده‌بندی دیویی	: ۰۷/۱۸۱
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۵۳۷۰۴۵۶

عقل و روش پژوهش عقلی؛

کتابخانه و محدودیت

محمد حسین زاده

انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
قم - آذربایجان

۱۳۹۷

۱۴۱۰

فلسفه - ۲۲۱

۱۳۹۷-۳۰

شمارهٔ ردیف

شمارهٔ موضوعی

■ عقل و روش پژوهش عقلی؛ گستره و محدودیت

● مؤلف: محمد حسین زاده

● ناشر: انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام

● چاپ: پاپيروس

● نوبت و تاریخ چاپ: اول، پاییز ۱۳۹۷

● شمارگان: ۳۰۰

● قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان

● دفتر مرکزی: قم، خیابان شهدا، کوی ممتاز، پلاک ۲۸

● تلفن و شماره: ۰۲۵-۳۷۷۴۲۳۲۶

● شعبه تهران: خیابان انقلاب، بین خیابان ۱۲ فروردین و شهید منیری جاوید، ساختمان شماره ۳۱۰، طبقه سوم، واحد ۱۱۲

● تلفن و شماره: ۰۲۱-۶۶۴۶۶۱۲۱

● شعبه مؤسسه امام خمینی (ره): قم، بلوار امین، بلوار جمهوری اسلامی، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

● تلفن: ۰۲۵-۳۲۱۱۳۶۲۹

شمیرست و مطالب

۹	مقدمه نسبت به هوش
۱۳	مقدمه نگاه به
فصل اول: عقل و روش عقلی؛ چستی	
۲۱	مقدمه
۲۲	چستی عقل
۲۲	واژه‌شناسی عقل
۲۴	چستی عقل در فلسفه، کلام و اخلاق
۲۹	چستی عقل از نگاه عرفان و عرفا
۳۰	نسبت عقل و فکر
۳۶	بررسی و نقد
۳۷	منشأ و چگونگی پیدایش خطا در ادراکات حسی و عقلی
۳۸	رابطه مسئله خطا با قوه واهمه
۴۲	راه حل برگزیده
۴۴	نسبت عقل با احساس، ادراک حسی و ادراک خیالی
۴۵	عقل در روان‌شناسی؛ نسبت عقل و هوش
۴۷	حقیقت عقل در آیات
۴۹	چستی عقل در روایات
۵۵	نتیجه‌گیری
۵۷	پیوست [۱]

فصل دوم: عقل و روش عقلی؛ اعتبار یا حجیت

- مقدمه ۶۵
- ذاتی بودن اعتبار یا حجیت عقل ۶۶
- مفهوم‌شناسی حجیت ۶۷
- حجت در دانش اصول ۷۱
- حجت در نوشتار پیش رو ۷۱
- مفهوم‌شناسی اعتبار ۷۱
- چیزی اعتبار یا ارزش معرفت‌شناختی ۷۳
- ارزیابی اعتبار و حجت ذاتی تابع ۷۵
- تمایز حجیت و کاشفیت ۷۹
- ذاتی بودن کاشفیت برای قطع ۷۹
- نظریه ذاتی بودن حجیت برای قطع و حجت آن ۸۱
- وجه نخست: محذور تسلسل ۸۱
- وجه دوم: کاشفیت قطع از واقع ۸۲
- وجه سوم: جعل‌ناپذیری حجیت برای قطع ۸۳
- وجه چهارم: لزوم اجتماع ضدین ۸۴
- وجه پنجم: استدلال از راه عینیت حجیت و کاشفیت ۸۶
- کاربردها یا اصطلاحات صدق ۹۰
- چگونگی صدق یا مطابقت معرفت‌شناختی ۹۲
- منشأ اعتبار یا حجیت عقل ۹۲
- راه حل برگزیده ۱۰۰
- لزوم تفکیک میان اعتبار در معرفت‌شناسی و اصول ۱۰۵
- حل مسئله از راه نظریه احتمالات ۱۰۷
- امکان نهی از قطع یا یقین ۱۰۸
- نتیجه‌گیری ۱۰۹

فصل سوم: محدودیت‌های عقل یا روش پژوهش عقلی

۱۱۵	.....	مقدمه
۱۱۶	.....	عقل و نقادی
۱۱۸	.....	محدودیت‌های عقل از نگاه معرفت‌شناسی
۱۱۸	.....	۱. عدم امکان دستیابی به واقعیات عینی
۱۲۰	.....	۲. عدم امکان دستیابی به ذاتیات و فصول حقیقی
۱۲۸	.....	۳. بی‌دنی‌سازی از احکام عقل
۱۳۰	.....	۴. فراوان بودن بسیاری از پیامدهای اعمال آدمی
۱۳۱	.....	۵. محدودیت‌های بیرونی
۱۳۲	.....	روند تفکر و عقل در روان‌شناسی
۱۳۳	.....	محدودیت‌های عقل از نگاه روان‌شناسی
۱۳۵	.....	۱. تأثیر آرزو، محبت و عقده بر ادراک
۱۳۵	.....	۲. تأثیر نیاز بر ادراک
۱۳۶	.....	۳. تأثیر پیش‌داوری‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌ها بر ادراک
۱۳۷	.....	۴. نقش تلقین بر ادراک
۱۳۸	.....	۵. تأثیر پیروزی‌ها و شکست‌ها بر ادراک
۱۳۹	.....	۶. تأثیر تقدیرها و نکوهش‌ها بر ادراک
۱۳۹	.....	۷. تأثیر ویژگی‌های شخصیتی بر ادراک
۱۴۰	.....	فراگیری ساحت تأثیر عوامل بیرونی، و بررسی
۱۴۰	.....	منحصر نبودن محرک‌ها در عوامل ارائه‌شده
۱۴۰	.....	عقل و خطاب‌پذیری
۱۵۳	.....	پیامد محدودیت‌های عقل
۱۵۴	.....	نتیجه‌گیری

فصل چهارم: گستره و محدودیت عقل؛ ملاک آن

۱۵۹	.....	مقدمه
۱۶۱	.....	پیشین و پسین
۱۶۱	.....	عقل پذیر، عقل گریز و عقل ستیز
۱۶۳	.....	راه حل گزیده
۱۶۹	.....	محدودیت‌های ساختگی عقل
۱۷۴	.....	نیازمندی عقل معلوم
۱۷۶	.....	استدلال
۱۷۷	.....	پاسخ نقضی
۱۷۸	.....	پاسخ محقق طوسی به استدلال‌ها
۱۸۰	.....	منبعی تلفیقی
۱۸۳	.....	چیستی منقول در پاسخ‌های سر
۱۸۷	.....	نتیجه‌گیری
۱۹۱	.....	منابع
۲۰۱	.....	نمایه‌ها

مقدمهٔ معاونت پژوهش

حقیقت‌طلب‌ترین، جاودانه‌ترین و زیباترین راز هستی و نیاز آدمی است که سلسلهٔ مثنویان و عالمان صادق چه جان‌ها که در راه آن نباخته، و جاهلان و باطل‌پرستان چه نوصه‌ها، ترفندها که برای محو و مسخ آن نساخته‌اند. چه تلخ‌واقعیتی است که مضمون حقیقت، و چه شیرین‌حقیقتی است این واقعیت که در مصاف (مشگک حق و باطل، حق سربلند و سرفراز است و باطل ازین‌رفتنی و نگونسار. ان‌الام‌الانسیبی حقیقت، گذشته از سرشت حق، وام‌دار کوشش‌های خالصانه و ناپذیر حقیقت‌جویانی است که در عرصهٔ نظر و عمل کمر همت محکم بست و از دام و دانهٔ دنیا رسته‌اند، و در این میان، نقش و تأثیر ادیان و پیامبران الهی، و به‌ویژه اسلام و پیامبر اکرم ﷺ و جانشینان برحق و گرامی او ﷺ، برجسته‌ترین است.

دانشمندان نام‌آور شیعه رسالت خطیر و بی‌نظیر خویش را در سیرهٔ از عقل و نقل و غوص در دریای معارف قرآن و برگرفتن گوهر ناب حقیقت از سیرهٔ آن پیشوایان و عرضهٔ آن به عالم بشری و دفاع جانانه در برابر هجوم ظلمت‌پرستان حقیقت‌گریز دانسته و در این راه دیده‌ها سوده و جان‌ها فرسوده‌اند. اکنون در عصر بحران معنویت که دشمنان حقیقت و

آدمیت هر لحظه با تولید و انتشار فزون از شمار آثار نوشتاری و دیداری و به‌کارگیری انواع ابزارهای پیشرفته سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در مرصه‌های گوناگون برای سیطره بر جهان می‌کوشند، رسالت حقیقت‌یافتن، اندیشمندان حوزوی و دانشگاهی، به‌ویژه عالمان دین، بس عظیم‌تر و سخت دشوارتر است.

در جهان تشیع، پژوهشگران حوزوی در علوم فلسفی و کلامی، تفسیری و حدیثی، فقهی، اصولی و نظایر آن کارنامه درخشانی دارند، و تأملات ایشان بر تارک پژوهش‌های اسلامی می‌درخشد. در زمینه علوم طبیعی و تجربی و فناوری‌های نوین پژوهشگران ما تلاش‌هایی چشمگیر کرده، گام‌هایی نویدبخش برداشته و به جایگاه درخور خویش در جهان نزدیک شده‌اند، و می‌کوشند تا با فعالیت‌های روزافزونشان، مقام شایسته خویش را در صحنه علمی بین‌المللی تثبیت کنند. ولی در قلمرو پژوهش‌های علوم اجتماعی و انسانی تلاش‌های دانشمندان این مرز و بوم آن گونه که شایسته نظام اسلامی است به بار ننشسته و آنان گاه به ترجمه و اقتباس نظریات دیگران بسنده کرده‌اند. در این زمینه کمتر می‌توان رد پای ابتکارات و به‌ویژه خلاقیت‌های برخاسته از مبانی اسلامی را یافت و تا رسیدن به منزلت مطلوب راهی طولانی و پرچالش در پیش است. از این رو، افزون بر استنباط، استخراج، تفسیر و تبیین آموزه‌های دینی و سازمان‌دهی معارف اسلامی، کاوش در مسائل علوم انسانی و اجتماعی از

دیدگاه اسلامی و تبیین آنها از مهم‌ترین اهداف و اولویت‌های مؤسسات علمی، به‌ویژه مراکز پژوهشی حوزه‌های علمیه است.

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی* در پرتو تأییدات رهبر کبیر انقلاب اسلامی و حمایت‌های بی‌دریغ خلف صالح وی، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای «مدظله‌العالی» از آغاز تأسیس بر اساس سیاست‌ها و اهداف بر سرآمده از سوی حضرت آیت‌الله محمدتقی مصباح یزدی «دامت برکاته» به امر پژوهشی علمی و دینی اهتمام داشته و در مسیر برآوردن نیازهای فکری و دینی جامعه، پژوهش‌های بنیادی، راهبردی و کاربردی پرداخته است. معاونت پژوهش، مؤسسه برای تحقق این مهم، افزون بر برنامه‌ریزی و هدایت دانش‌پژوهان و پژوهشگران در زمینه نشر آثار محققان نیز کوشیده و بحمدالله تاکنون آثار ارزنده آنرا در حد توان خود به جامعه اسلامی تقدیم کرده است.

کتاب پیش رو، کاوشی است در قلمرو روش‌شناسی پژوهش با تمرکز بر عقل و روش عقلی، محدودیت‌ها و ملاک محدودیت که با تلاش پژوهشگر ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین استاد محمد حسن زاده نگارش یافته است. معاونت پژوهش از مؤلف محترم صمیمانه سپاسگزاری می‌کند و توفیق روزافزون ایشان را از خداوند متعال خواستار است.

معاونت پژوهش

مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی*

مقدمه نگارنده

با نام و استغفار از پروردگار علیم و آفریدگار حکیم، و حمد و سپاس او، و تقدیم شایسته‌ترین درودها به پیشگاه اشرف انبیا و خاتم پیامبران الهی، حضرت محمد ﷺ، جانشینان معصوم او ﷺ، به ویژه خاتم اوصیا حضرت بقیةالله الاعظم، روح سرافراز مقدمه الفداء.

اصلی‌ترین منبع معرفت بشری، عقل و مهم‌ترین روش‌های پژوهش برای دستیابی به معرفت، روش عقلی است. عقل کارایی بسیاری در دستیابی انسان به معرفت دارد. بدین روش عقلی در پژوهش، قلمروی بس گسترده است و کارایی بسیار دارد. عقل بر اساس کاربرد یا اصطلاح ویژه آن در معرفت‌شناسی و منطق، از سویی منبع معرفت بشری و بلکه از مهم‌ترین راه‌ها یا منابع معرفت است، و از سویی دیگر، ذلیل عقلی، از دلایلی است که بخش گسترده‌ای از معرفت‌های بشری بدان استناد می‌شود، و سرانجام از جهت سوم روش عقلی در کنار دیگر روش‌ها در دانش روش‌شناسی همواره مد نظر و کانون توجه است.

در باب عقل و روش پژوهش عقلی، پرسش‌های بنیادی و ژرفی فراوری ماست که مسائل نوشتار پیش رو از مهم‌ترین آنهاست: آیا منبع

عقل، دلیل عقلی و شیوه پژوهش عقلی مطلقاً و همواره و در همه موارد و ساحات‌ها معتبر است، یا اعتبار آن به قلمرو و ساحت‌های ویژه‌ای اختصاص دارد؟ اگر عقل محدودیت دارد، ملاک محدودیتش چیست؟ در آنجا که عقل معتبر و حجت است، مسئله چه ویژگی یا ویژگی‌هایی دارد که عقل، دلیل عقلی و روش پژوهش عقلی در آن کارایی دارد؟ می‌توان گامی به عقب برداشت و پرسید اعتبار یا حجیت عقل به چه معناست؟ چرا عقل معتبر و حجت است؟ بلکه اصولاً عقل چیست و در معرفت‌شناسی چه معنایی از آن می‌تواند در نظر داشت؟

گرچه پژوهش در باب محدودیت‌های عقل و روش عقلی از منظرها و جهت‌های گوناگونی امکان‌پذیر است و می‌توان محدودیت عقل را از منظرهای گوناگونی بررسی و ارزیابی کرد، مشغله اصلی ما در این نوشتار، واکاوی گستره عقل نظری و قلمرو آن از نگاه‌سناسی است که ادراکات آن را معتبر می‌دانند، نه از منظر آنان که عقل را به کلی بی‌اعتبار می‌پندارند و حتی در ساحت‌هایی بر ضدیت با عقل پای می‌فشرند. بدین ترتیب، در این نوشتار بر آنیم تنها از نگاه عقل‌گرایان، محدودیت قلمرو عقل و ساحت محدودیت آن را بررسییم و ببینیم ملاک اعتبار حکم عقل و شناخت آن در پاره‌ای حوزه‌ها و عدم اعتبار آن در دیگر ساحت‌ها چیست؟ به دیگر سخن، آیا عقل از نگاه آنان در همه حوزه‌ها معتبر است و کارایی دارد و از طریق این نیروی ادراکی می‌توان در همه حوزه‌ها به معرفت دست یافت، یا اینکه در همه حوزه‌ها کارا نیست؟ اگر عقل محدودیت‌هایی دارد و

اعتبار آن، در حوزه ویژه‌ای محدود است، این محدودیت‌ها چیست؟ افزون بر آن و مهم‌تر از آن، ملاک یا معیار این محدودیت‌ها چیست؟ بدین سان نوشتار فرارو به پژوهش در باره چستی عقل و روش عقلی، و گستره، محدودیت و ملاک آن از نگاه عقل‌گرایان اختصاص یافته است.

بر اساس آنچه گذشت، برای یافتن راه حل مسئله اصلی این نوشتار، ابتدا لازم است اقداماتی را طرح کنیم: در آغاز، چستی عقل، و در ادامه اعتبار یا حجیت معرفت‌شناختی آن را بکاویم. از این رو، فصل نخست را به مفهوم‌شناسی عقل، چستی آن در واژه‌شناسی، قرآن و روایات، فلسفه، فلسفه دین، اخلاق و فلسفه اخلاق و نیز کلام، عرفان، منطق و روان‌شناسی اختصاص می‌دهیم. با سیری گذرا در کاربردهای بسیار عقل در آیات و روایات و نیز دانش‌ها، پیش از آنکه بدین نتیجه رهنمون می‌شویم که کاربرد عقل به معنای وسیع معرفت و نیروی فهم‌کننده حق و باطل و تمییزدهنده درست از نادرست و خیر از شر مهم‌ترین و شایع‌ترین معانی یا کاربردهای این واژه است و در دانش‌های معانی‌شناسی و منطق چنین معنا یا کاربردی از آن کانون توجه است.

گرچه مسئله اصلی نوشتار پیش رو، کاوش در باره قبح عقل و محدودیت اعتبار دلیل و روش عقلی و ملاک محدودیت آن است، پیش از آن با مسئله دیگری روبه‌رویم و آن، مسئله اعتبار یا حجیت عقل است. پیش از پژوهش در باره مسئله اصلی نوشتار، از باب مقدمه لازم است اعتبار یا حجیت عقل را بررسی کنیم و راه حلی برای این مسئله دشوار

بیابیم. از این رو، فصل دوم را به بحث در باره اعتبار یا حجیت عقل اختصاص می‌دهیم. پس از بحث در باره مفهوم حجیت و اعتبار، این مسئله را برمی‌رسیم که آیا حجیت یا اعتبار، ذاتی قطع است؟ آیا می‌توان قطع حاصل از دلائل ویژه‌ای مانند دلیل عقلی یقینی را نادیده گرفت و از عمل و التزام به آن نهی کرد؟ سپس به حل این پرسش بنیادی می‌پردازیم که دلیل اعتبار عقل و منشأ حجیت دلیل عقلی چیست؟ خود عقل است یا عقلاً یا شرع و یا مکالمه و شهود؟

از آنجا که کاوش در باره نلمرو عقل و محدودیت اعتبار دلیل و روش عقلی و ملاک محدودیت آن از دو قسم (قلمرو عقل و محدودیت اعتبار دلیل و روش عقلی، و ملاک محدودیت آن) تشکیل شده است، در فصل سوم به کاوش در باره محدودیت‌های عقل و روش عقلی می‌پردازیم و در فصل چهارم ملاک محدودیت آن را بررسی می‌کنیم.

بدین سان در فصل سوم، مهم‌ترین ویژگی‌ها و در واقع اساسی‌ترین محدودیت‌های عقل و روش عقلی را از نگاه معرفت‌شناسی می‌کاویم. سپس از نگاه روان‌شناسی و گرایش‌های گوناگون آن، محدودیت‌هایی دیگر برای عقل و ادراکات عقلی ترسیم می‌کنیم و بدین نتیجه رهنمون می‌شویم: گرچه خاستگاه این دسته از محدودیت‌ها احساس‌ها و ادراکات حسی‌اند، از جهاتی چند به ادراکات عقلی نیز قابل تعمیم‌اند. می‌توان با پژوهش‌های بسیاری این تعمیم را تأیید کرد و تأثیر عوامل پیش‌گفته را در این ساحت نیز دریافت. در نتیجه عقل و ادراکات عقلی دچار

محدودیت‌هایی است، همچون محدودیت‌هایی که روان‌شناسان در ساحت ادراکات حسی عرضه کرده‌اند. سپس در واکنش بدین مسئله که دامنه این تأثیر تا چه اندازه گسترده است و آیا رهایی از آن ممکن است، بدین نتیجه دست می‌یابیم که از نگاه بیشتر روان‌شناسان، نسبیتی فراگیر بر دستگاه احساس و ادراک حسی و بالتبع معرفت‌های حاصل از حواس و متأثر از تجربه حسی حسی سایه افکنده است. لیکن نسبیت ادعایی در این بحث، موردی نسبی الجملة است و در همه ادراکات انعکاس ندارد. حقیقت این است که اگرچه تأثیر عوامل مزبور بر ادراکات انکارناپذیر است، تأثیرشان اقتضایی یا موردی نسبی الجملة است نه بالجمله. از سوی دیگر، چنین تأثیری به گونه علیت تامه نیست.

سرانجام در فصل چهارم که آخرین فصل است به مسئله اصلی این پژوهش می‌پردازیم و در این باره بحث می‌کنیم که چرا اعتبار عقل به حوزه ویژه‌ای محدود است و تنها ر قلمرو ویژه‌ای، و نه در دیگر حوزه‌ها، اعتبار دارد؟ بر پایه چه ملاکی، معرفت در حکم عقل در آن گستره ویژه معتبر است؟ آن قلمرو چه ویژگی‌هایی دارد که عقل می‌تواند در آن ساحت به معرفت دست یابد؟ دلیل عقلی و روش پژوهش حسی چه خصوصیت‌هایی دارد که اعتبار آن را به حوزه‌ای ویژه محدود می‌کند؟ نمی‌توان با عقل و روش عقلی از آن محدوده پای فراتر گذاشت؟

پس از ارزیابی پاسخ‌های محتمل، راه حل برگزیده را طرح و بدین نتیجه رهنمون می‌شویم که محدودیت روش پژوهش عقلی در ماهیت

قضیه و موضوع و محمول آن ریشه دارد. چنین واقعیتی است که منبع معرفت و روش پژوهش در گزاره‌ای را مشخص و معین می‌سازد. نیز بر پایه راه حل برگزیده، گرچه معرفت به برخی قضایا از راه چند منبع و با روش امکان‌پذیر است، امکان‌پذیری معرفت به یک قضیه از راه چند منبع یا روش، ماهیت قضیه، حقیقت موضوع و محمولش را از آنچه هست، تغییر نمی‌دهد؛ بلکه هر یک در نخستین مرحله، با منبع ویژه‌ای صورت می‌پذیرد.

در پایان، بر خود لازم می‌دانم که استاد فرهیخته و حکیم فرزانه، حضرت آیت‌الله مصباح یزدی، که با مهرهون الطاف و راهنمایی‌های ایشان بوده‌ام، کمال سپاسگزاری را داشته باشم. همچنین از برادران ارجمند و دانشمندم، استاد عبدالرسول عبودیت و حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر احمد ابوترابی که این نوشتار را مطالعه کردند و نکات سودمندی را یادآور شدند و نیز از همه کسانی که این‌جانب را در این راه یاری رساندند، به‌ویژه معاونت محترم پژوهش مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، مدیر محترم تدوین متون، کارکنان این مدیریت، سروراستار اساتید، جناب آقای علیرضا تاجیک که با دقتی تحسین‌برانگیز نوشتار را پیراستند، و مسئولان انتشارات، صمیمانه تشکر می‌کنم.

محمد حسین زاده

۱۳۹۶/۷/۲۵